

Görüş

AB ordusu kurma çabaları nereye evrildi ve NATO'yla birlikte nereye evrilebilir?

Özgür Nuhut ^{1,*}

¹ Doktora Öğrencisi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kapadokya Üniversitesi, Nevşehir, Türkiye. ORCID: 0000-0002-4747-5121

* İletişim: onuhut90@hotmail.com

Gönderim: 11.05.2022; Kabul: 29.06.2022. DOI: <http://dx.doi.org/10.38154/cjas.25>

Öz: Rusya, 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'ya saldırdı. Savaş, başlamasından birkaç gün öncesine kadar Rusya tarafından sürekli yalanlanmıştı. Ancak Rusya, daha 2008'de Gürcistan'a saldırırken ve 2014'te Kırım'ı ilhak ederken de aynı politikayı izlemişti. Bununla birlikte, Savaş Ukrayna'nın sahada ciddi bir hazırlık içinde olduğunu gösterdi. Savaşa hazır olmayan ise Avrupa idi. Çünkü Avrupa ABD'nin aksine Soğuk Savaş'tan sonra Rusya ile çok ciddi ekonomik ilişkiler kurmuş, özellikle doğalgaz konusunda Rusya'ya bağımlı hale gelmişti. Bu arada AB, Soğuk Savaş dönemini NATO ve ABD güvenlik şemsiyesi altında ekonomik ve siyasi olarak Dünya'nın başat bir gücü olurken, zaman zaman gündeme alsada da Avrupa ordusu kurmayı başaramamıştı. Bu savaşla birlikte Avrupa Birliği küllenmekte olan Avrupa ordusu fikrini tekrar alevlendirdi ve kuruluşunu onayladı. Bu makale, Avrupa Birliği'nin Dünyada "ben de varım" diyebileceği güçlü ve bağımsız harekât icra edebileceği bir Silahlı Kuvvetlere ihtiyacı olup olmadığını, böyle bir ihtiyaç yoksa bu görevi yine NATO'nun mu devam ettirmesi gerektiği konusunu incelemektedir.

Anahtar kelimeler: uluslararası güvenlik, AB ordusu, AB-NATO ilişkileri, Rusya-Ukrayna savaşı

Where did efforts to build an EU army evolve, and where can they evolve with NATO?

Abstract: Russia attacked Ukraine on February 24, 2022. The war was repeatedly denied by Russia until a few days before it started. Russia followed the same policy when it attacked Georgia in 2008 and annexed Crimea in 2014.

However, the battles showed that Ukraine was in serious preparation, although Europe was not ready, for the war. Unlike the USA, Europe established very strong economic relations with Russia after the Cold War, and became dependent on Russia especially for natural gas. In the meantime, while the EU was a dominant power in the world economically and politically under the umbrella of NATO and the US security, the EU failed to establish a European army, even though it was on the agenda from time to time. With this war, the European Union reconsidered the idea of the dwindling European army and approved its establishment. This article examines whether the European Union needs an Armed Forces and can carry out strong and independent operations, or whether NATO should continue this task.

Keywords: international security, EU army, EU-NATO relations, Russia-Ukraine war

Giriş

Güvenlik insanoğlunun, toplumların ve devletlerin yaşamını sürdürmesinde en önemli değerdir. İnsanın doğasında; daha konforlu yaşama, daha iyisini arama ve daha fazlasına sahip olma güdüsü vardır. Bu güdü, bir taraftan kendi sahip olduklarını zenginleştirme ve koruma güdüsüyle birleşirken, maalesef bazen de başkasının olanlara da sahip olma arzusuna yönelir. Devletler için ise bu bazen tarihi ortak geçmiş, bazen demografik gerekçeler, bazen enerji kaynakları, su ve bazen de sırf yerleşimci sömürgecilik nedeniyle başka devletlerin topraklarını ilhak etme düşüncesiyle sonuçlanır. Tehditler de tarihi süreçte silah teknolojisinin gelişimiyle birlikte artarak, çeşitlenerek ve daha da karmaşıklaşarak ortaya çıkmaktadır. Öyle ki tehdidin mesafesi kılıçla kol mesafesinde ve yüz yüze iken, barutun bulunup tüfeğin icadı ile yüzlerce metreye, topun icadı ile kilometrelere, füzelerin, hatta süpersonik füzelerin icadı ile kıtalara uzanmış, bir başka deyişle tehditlerin daha görünmez ve daha öldürücü olmasına yol açmıştır. Bu yüzden toplumlar ve devletler için mutlak anlamda güvenli yer kalmamıştır. Dolayısıyla insanların ve ülkelerin var olabilmeleri için neredeyse hava, su ve ekmek kadar güvenliğe, başka bir deyişle huzur ve refah içinde yaşamaya her zamankinden daha çok ihtiyacı vardır. Bu anlamda; toplumların ya da devletlerin faaliyetlerini özgürce yapabilmesinin yegâne yolu, yakın ve uzak tehditlere karşı arzulanan bir güvenlik çemberi oluşturmaktır. Bunun da yöntemi; uluslararası güvenliğin sağlanması, bir başka anlamda uluslararası sistemin zor kullanımı ve savaştan korunmaları için devletlerin ve uluslararası örgütlerin karşılıklı barış ve güvenliği tesis etmeleri

amacıyla her türlü önlemi almaları ve yakın iş birliği içinde olmalarının sağlanmasıdır. Çünkü uluslar ya da ulus-üstü örgütler en rasyonel şekilde “sert” veya “yumuşak”, ne kadar güçlü iseler o kadar güvencedirler.

Rusya, “Yakın Çevre” doktrini çerçevesinde Beyaz Rusya ve Ukrayna’yla birlikte 1991 yılında Bağımsız Devletler Topluluğunu kurmuştur. Bu doktrine göre Rusya Federasyonu kendisini güneyden ve batıdan çeviren eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) devletlerinin oluşturduğu coğrafyayı en öncelikli dış politika hedefi olarak planlamış ve bu bölgeyi kendi sorumluluk sahası, bir başka deyişle ilgi ve etki sahası olarak görmüştür. Rusya’nın buradaki asıl amacı bu ülkelerdeki Rus azınlığın haklarını ileri sürerek bu devletleri siyasi, ekonomik ve askeri anlamda nüfuzu altına almaktır. Rusya, bu amacını gerçekleştirmek üzere 2008’de Gürcistan’a saldırarak Güney Osetya ve Abhazya’yı işgal etmiş ve aynı yıl bağımsızlıklarını tanımış, 2014’te Kırım’ı benzer yöntemle ilhak etmiş ve 24 Şubat 2022’de Ukrayna’ya karşı Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü’nün (NATO) genişlemesi ve Ukrayna topraklarını kullanması nedeniyle Ukrayna’dan kaynaklı tehditlere karşı kendisini savunmak ve insanlarını korumak gerekçesini öne sürerek “Özel Askeri Operasyona” başlamıştır.

Savaşın başlamasıyla birlikte Ukrayna, Rusya’ya karşı kendisinden beklenmeyen çok ciddi bir direnç göstermeye başladı. Bununla birlikte Batı dünyası başlangıçta böyle bir savaşa hazırlıklı olmadığı izlenimi verdi. Zaten 2014’te Kırım’ın işgaline de yaptırımların ötesinde bir tepki göstermemişlerdi. Ancak, şimdi bir gerçek vardı; Avrupa’nın yıllardır özenerek kurduğu egemenliği, güvenliği ve refah ortamı Avrupa’nın kalbine doğru hareket eden Rusya’nın tehdidi altındaydı. Aslında bu durum, Soğuk Savaş sonrasında varlığı sorgulanan NATO’nun yaklaşık otuz yıldır strateji değişiklikleriyle yeniden canlanma gayretlerine önemli bir motivasyon sağladı. Bunun sonucu olarak hem NATO içindeki hem de NATO-Avrupa Birliği (AB) arasındaki ilişkiler daha da güçlendi. Ancak bir gerçek vardı: Devletlerin ya da AB gibi güçlü bir ekonomik ve siyasi birliğin güvenliğini tam olarak garanti eden bir yasa ya da otoritenin varlığından bahsedilemezdi. Bunun için AB’nin güvenliğini önce kendisinin alması gerekiyordu. Rusya’nın Ukrayna’ya saldırısı, yıllardır çabalayan ancak uyanmayı başaramayan Avrupa’yı uyandırdı ve bir kez daha önceki sorgulamalarını tekrar ettirdi. Almanya ve Fransa öncülüğünde yıllardır ferah bir gidip bir gelen köz misali olan AB Ordusu kurulması fikrini bu kez gerçekleştirmek için somut bir adım attı.

Bu makalede öncelikle Uluslararası İlişkilerde “güvenlik” kavramının tarihi ve kavramsal boyutunu irdeleneceğiz. Daha sonra Rusya’nın Ukrayna saldırısının Avrupa’nın güvenlik perspektifinden sonuçlarına eğileceğiz.

Müteakiben AB'nin güvenlik ve savunma anlayışındaki dalgalı tarihsel süreçle birlikte Avrupa Birliğinin güvenliğinin sağlanmasında NATO ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile ortak paydaları ve çatışan yönleri açısından AB Ordusunun kurulmasının fayda ve mahzurlarıyla birlikte nereye evrildiği ve nereye evrilebileceğini ortaya koyacağız.

Uluslararası İlişkiler'de savunma ve güvenlik kavramının tarihsel ve kavramsal boyutu

Tarihsel süreçte güvenlik, devlet davranışlarının özünü, nihai ve temel amacını oluşturmaktadır. Uluslararası güç mücadelelerinin, hukukun, ekonomik ve siyasi yaklaşımların, savaş ve barışın değişen oranlarda güvenlikle ilişkileri vardır. Başka bir deyişle insanlık tarihi bir anlamda güvenlik tarihi olarak düşünülebilir (Karabulut 2015, 41). Geleneksel anlayış içindeki fikir adamları güvenliği ulusal güvenlik, ulusal güvenliği de askeri güvenlik yaklaşımıyla geliştirmişlerdir. Tarihsel süreçte bir ülkenin ulusal gücü ulusal güvenliğiyle aynı anlamda algılanmıştır. Bu nedenle uluslararası ortamda en önemli güvenlik sorunu, ulusal gücünü korumak ya da artırmak isteyen güçlerin mücadelesinden kaynaklanmıştır. Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı ve bölgesel savaşların hepsinde güvenli ortamın bozulmasının sebebi paylaşım sorunu kaynaklı güç mücadelesi olmuştur (Karabulut 2015, 21). Ulusal güvenlik, ulusal egemenlik kavramıyla iç içe geçmiş bir kavramdır. Ulusal egemenlik perspektifinden ulusal güvenlik, "bir devletin hükümeti, insanları ve ülkesi ile bölünmez bir bütün olarak korunması, yani kendi topraklarında tek egemen gücün kendisi olmasıdır." (Karabulut 2015, 22) Devletler işte bu egemenliklerine yönelik tehditlere karşı güvende hissetmedikleri zaman çatışmalar ya da savaş kaçınılmazdır. Bu bazen savunma stratejileri ile bazen de saldırı/taarruz stratejileri ile gerçekleşir. 2022 Ukrayna-Rusya savaşının çıkış nedeni Rusya için egemenliğine kasteden NATO'nun yayılmacı anlayışı iken Ukrayna için Rusya'nın yayılmacı anlayışıdır.

Bilal Karabulut savunmayı; "en genel anlamda; olası bir saldırı ya da tehdidi engelleme ya da ortaya çıkabilecek olası zararları en aza indirme adına alınan önlemler bütünü olarak algılanabilir." şeklinde tanımlamaktadır. Savunma ve güvenlik birbirleriyle iç içe geçmiş kavramlardır. Genelde güvenlik savunma ile elde edilir. Savunmanın temeli askeri güç üzerine kurulu iken güvenlik hayatın bütün alanlarını kapsayan endişelerin göz önünde bulundurulmasıdır. (Karabulut 2015, 18). Bu anlamda güvenlik kavramı Türk Dil Kurumu Sözlüğünde; "Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet" olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu). Başka bir tanımla güvenlik; sahip olunan değerlere yönelik

bir tehdidin olmaması ve bir tehdit olacağı endişesinin bulunmaması halidir (Şahin 2021, V). İlk kez Milletler Cemiyeti'nde ortaya çıkan kolektif güvenlik, sistemdeki ülkeler arasında oluşturulmuş ve uyum içinde çalışması amaçlanan ortak güvenlik sistemine verilen addır. Kolektif güvenlik ve kolektif savunma; ortak bir örgüt kurmak, güvensizlik ortamını ortadan kaldırmak ve kolektif garanti yoluyla sağlanır (Karabulut 2015, 27-29).

Şaban Kardaş'a göre uluslararası ilişkiler teorilerinin güvenliği anlama çabası güvenlikle ilgili dört varsayımı kapsar: Güven altına alınacak nesne-aktörler, tedbir almayı gerektiren tehditler, güvenliği sağlayacak nesne-aktörler ve güvenliğin nasıl sağlanacağına dair politikalar. Realist güvenlik anlayışında; bireyin ve devletin milli güvenliği, "öteki" devletin askeri kuvvetlerinden doğan tehlikelere karşı silahlı kuvvetler, diplomasi ve istihbarat servisleri vasıtasıyla ülkenin sahip olduğu ekonomik, askeri kapasitenin sürekli geliştirilerek ve çeşitli ittifaklarla sağlanır. İnşacı güvenlik anlayışında; kimliklerin taşıyıcısı durumundaki toplulukların güvenliği, güvenliği tehdit eden her tür oluşuma karşı, mevcut kimliklerin içerdiği normatif ve kültürel çevrenin dikte ettiği değerler, pratikler ve normlarla, ülkenin parçası olduğu uluslararası kültürel yapıların ve değerlerin korunması ve geliştirilmesiyle sağlanır. Eleştirel güvenlik anlayışında; baskı altındaki bireyin ve ezilen grupların güvenliği, yapısal şiddete karşı yani, ekonomik ve sosyal geri kalmışlığa yol açan her türlü siyasi ve kurumsal baskıya karşı, alternatif siyasi kurumlar ve oluşumlar tarafından, birey ve ezilen grupların özgürleştirilmesi, insani güvenliğin ve pozitif barışın sağlanması ve anlaşmazlıkların diyalog yoluyla çözülmesiyle sağlanır. İngiliz ekolü güvenlik anlayışına göre ise; uluslararası düzenin güvenliği, statüko karşıtı ve yayılmacı devletlere ve uluslararası sistemdeki yeni çatışma ve uyumsuzluk biçimine yani terörizme karşı, devletlerin üyesi olduğu uluslararası toplum tarafından, devletlerarası basiretli diplomasi ve diplomatik diyalog yoluyla, uluslararası kurumlar, diplomatik normlar ve uluslararası hukuk vasıtasıyla sağlanır (Kardaş 2020, 337-342).

Güvenlik kavramı, uluslararası toplumun gündemine 1789 Devrimi sonrasında ilan edilen Yurttaş Hakları Bildirgesinin II'nci, XII'nci ve XVI'ncı maddeleri ile girmiştir. II'nci maddesi güvenliğe "insanın doğal ve daimî hakkı" olarak, XII'nci maddesi "insan ve yurttaş haklarının güvenliğinin bir kamu gücü gerektirmesine" vurgu yaparak, XVI'nci maddesi "hakların güven altına alınmaması durumunun Anayasa'nın da olmayacağı" yönündeki ifadesi ile girmiştir (İlk Eğitim ve Sağlık Vakfı Kapadokya Meslek Yüksek Okulu). 10 Ocak 1920 Milletler Cemiyeti Paketi ve 24 Ekim 1945 Birleşmiş Milletlerin kuruluş amacı barışı korumaktı ve kolektif güvenlik yaklaşımı Birleşmiş Milletler Şartına girerek hukuki zemin kazanmıştır. 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde

de güvenlik, temel bir insan hakkı olarak yer almıştır. Soğuk Savaş sonrasında güvenlik kavramı, geleneksel devletçi-askeri unsurlardan uzaklaşmış, uluslararası ve bölgesel seviyeden ulus içi ve bireye doğru “derinleşmiştir.” (Kardaş 2020, 338-339).

Soğuk Savaşın sonu, Francis Fukuyama’ya göre “tarihin sonunun” gelmesiydi. Bu, bütün Ülkelerde, Dünya’da artık yaşanabilecek güvenli bir ortam oluştuğu havası estirdi. Ancak, o günden bugüne meydana gelen olaylar; Balkanlardaki çatışmalar, Afganistan Savaşı, 2003 İkinci Körfez Harekâtı, Rusya’nın 2008 Gürcistan Harekâtı ve 2014 Kırım işgali, Libya İç Savaşı, 2021 Dağlık Karabağ Savaşı ve son olarak Rusya-Ukrayna 2022 Savaşı, General Tukididis’in “güçlü olan istediğini, zayıf olan yapması gerekeni yapar” sözünü haklı çıkarır niteliktedir. Kısacası, savunma ve güvenlik kaygısı her daim devletlerin başat gündemi olmaya devam edecektir.

Rusya’nın Ukrayna saldırısının tarihsel süreci ve Avrupa güvenlik anlayışı perspektifinden doğurduğu sonuçlar

1922 yılında SSCB’ne katılan Ukrayna, 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiş, ancak aynı yıl kurucu üye olarak Bağımsız Devletler Topluluğuna katılmıştır. 1994 tarihinde ABD, İngiltere ve Rusya Federasyonu, Ukrayna’nın nükleer silahlarından vazgeçmesi karşılığında, Ukrayna’nın bağımsızlığına ve mevcut sınırlarına saygı göstermeyi, Ukrayna’nın toprak bütünlüğünü korumayı ve ona karşı güç kullanmamayı garanti etmişlerdir. Yine 1997 yılında yapılan Ukrayna-Rusya Dostluk Anlaşmasına göre iki ülke, mevcut sınırları karşılıklı olarak tanımış, Sivastopol, Rus Karadeniz Filosu ve Ukrayna Karadeniz Filosu için ana deniz üssü olarak kabul edilmiştir.

2003 yılındaki Turuncu Devrimle Batı’ya kayan Ukrayna, Rusya ile mesafeli bir politika izlemiştir. 2010 yılında Cumhurbaşkanı seçilen Viktor Yanukoviç, AB ortaklığını reddederek Rusya yanlısı bir politika izlemiştir. Bu dönemde Ukrayna halkı da AB ve ABD yanlıları ile Rusya yanlıları olarak kutuplaşmıştır. 21 Kasım 2013 tarihinde Ukrayna Hükümetinin Ukrayna AB ortaklık Anlaşmasının imzalanmasına yönelik hazırlık sürecini askıya almasına tepki olarak Ukrayna’nın Avrupa rotasını korumayı amaçlayan halk, Kiev’deki Avro Meydanında Onur Devrimini gerçekleştirmiştir. Bunun üzerine Başkan Yanukoviç iktidardan indirilmiş ve Rusya’ya kaçmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda 18 Mart 2014’te Rusya sözde bağımsız Kırım Cumhuriyeti’ni ilhak etmiştir.

Aynı yıl Ukrayna-Rusya sınırındaki Donetsk’te Rusya’dan destek alan Rus yanlısı ayrılıkçılarla Ukrayna ordusu arasında çatışmalar yaşanmaya başlanmıştır. Burada da Ukrayna vatandaşları Rus ve Batı yanlıları olarak

kutuplara bölünmüş; 7 Nisan 2014 tarihinde Harkiv ve Donetsk’de, 22 Nisan 2014’te Odesa’da, 27 Nisan 2014’te Luhansk’ta “Halk Cumhuriyeti” ilan edilmiştir. Rusya bu gelişmeleri hep desteklemiştir. Zira, Putin ve Rus emperyalistleri bu toprakların eskiden Rus / Sovyet imparatorluğunun bir parçası olması ve orada yaşayan halkın büyük bir kısmının Rusça konuşması gerekçesiyle “her zaman Rus toprağı” olduğunu iddia etmektedirler (Morkva, 2021, 382). 5 Eylül 2014 tarihinde Minsk’te yapılan Minsk-1 Anlaşması ile Ukrayna’nın doğusundaki savaşta geçici ateşkes ilan edilmiş, 12 Şubat 2015 tarihinde yapılan Minsk-2 anlaşması ile de yeni önlem paketi üzerinde anlaşılmıştır. Ancak burada ayrılıkçılarla Ukrayna Ordusu arasındaki çatışmalar Şubat 2022’ye kadar sürmüştür.

Putin Ukrayna’nın varlığını kabul etmemiş ve Ukrayna’yı hep Rusya olarak görmüştür. Putin’i Ukrayna’yı işgale motive eden en büyük üst fikir bu ideal ve Ukrayna’nın NATO ve AB’ne üye olma çabalarıdır. Vladimir Putin 21 Şubat 2022’de yaptığı konuşmada, Rus emperyal milliyetçiliğinin Doğu Slav milletlerini tek bir millet olarak gören ideolojik ve tarihsel referanslarını tekrarlayarak, Ukrayna’nın Rusya’nın bir parçası olarak anlamlı olabileceğini ifade etmiş ve bu görüşünü de "Modern Ukrayna, Rusya tarafından ya da daha doğrusu Bolşevikler, yani komünist Rusya tarafından kurulmuştur" diyerek temellendirmeye çalışmıştır (Tanrısever 2022).

Rusya’nın Ukrayna’yı işgali başta Polonya olmak üzere, Slovakya, Macaristan, Romanya ve Baltık Ülkeleriyle birlikte bütün Avrupa’da büyük bir endişe uyandırmıştır. Zira Rusya’nın II. Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa ortalarına kadar gerçekleştirdiği işgali düşünülünce tarihin tekerrür edebileceğinden korkulmuştur. Bu aynı zamanda AB’nin yıllardır kurmak için büyük bir çaba sarf ettiği refah ve barış birliği için de büyük bir tehdit teşkil etmiştir.

Rusya’nın Ukrayna’ya saldırısının sonucu olarak üç önemli gelişme yaşanmıştır. Bunlardan birincisi; NATO ve ABD ile AB arasında zaman zaman ortaya çıkan kopmalar tamir edilmiş, saflar sıklaştırılmış ve NATO bir kez daha Avrupa’yı savunabilecek en önemli aktör olduğunu göstermiştir. Savaşın başlamasıyla birlikte ABD’nin önderliğinde NATO ve AB ülkeleri, ekonomik olarak Rusya’yı ablukaya alırken tarihin en ağır yaptırımlarını uygulamaya koymuşlardır. Bu yaptırımlar, pandemiden sonra bütün dünyayı etkisi altına alan ekonomik problemlerin daha da ağırlaşmasını beraberinde getirmiş, özellikle gıda ve enerji darboğazı yaratmıştır.

İkincisi; AB tarafından 24 Mart 2022 tarihinde kabul edilen Güvenlik ve Savunma için Stratejik Pusula ile AB Ordusunun kurulmasında dev bir adım atılmasıdır. Stratejik Pusula, AB’nin 2030 itibarıyla güvenlik ve savunma

politikasını güçlendirme hedefini ortaya koyarak, Ukrayna'daki savaş gibi yakın coğrafyasında meydana gelen krizlere hızlı yanıt vermeyi amaçlamaktadır. AB, faaliyet gösterdiği stratejik ortamın ve Birliğin karşı karşıya olduğu tehditler ile zorlukların ortak bir değerlendirmesini yaparak daha güçlü ve yetenekli bir "güvenlik sağlayıcısı" olmayı hedeflemektedir.

Üçüncüsü; Almanya Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısına kadar AB'nin Rusya ile en yoğun ekonomik ve siyasi ilişkilere sahip ülkesi iken Rusya bu saldırı ile Almanya'yı kaybetmekle kalmamış, belki de uyuyan devi uyandırmıştır. Almanya Başbakanı Olaf Scholz, 27 Şubat 2022 tarihinde Federal Mecliste yaptığı tarihi konuşmada "Rus İmparatorluğu" inşa etme planlarıyla Avrupa için bir tehdit oluşturan Rusya ile gerilimi düşürme, diyalogu ve ekonomik iş birliğini geliştirme politikasını sonlandırdıklarını ve ayrıca savunma politikalarında köklü değişiklikler getiren bir karar olan Alman Ordusu Bundeswehr'in yeteneklerinin güçlendirilmesi için 100 milyar euroluk mali bir fon ayırdıklarını açıklamıştır. Olaf Scholz, "Güçlü, modern ve ilerici Bundeswehr" hedefini ilan ederken, ayrıca Almanya'nın bundan sonra NATO'nun gayri safi yurt içi hasılanın (GSYİH) yüzde 2'sinin savunmaya ayrılması kriterini karşılayacaklarını da söylemiştir. 2020 yılı istatistiklerine göre Almanya savunma için en yüksek bütçe ayıran 10 ülke arasında, 7'nci sırada yer almaktadır (Akal, 2022). Öngörülen 100 milyarlık fon, savunma harcamalarında bir defaya mahsus yaklaşık yüzde 200'lük bir artışa tekabül etmektedir. Scholz'un konuşmasında verdiği ayrıntılar, kapsamlı reformlar ve milyarlarca euroluk yeni silah alımları öngörmektedir (Akal, 2022). İşte bu nedenle Almanya'nın bu "U" dönüşü, AB'nin güvenlik anlayışı açısından tabuların yıkıldığı tarihi bir olay niteliğindedir.

Almanya, stratejik savunma gücünü yeniden organize ederek hedeflenen gelişmeyi kısa sürede sağlayabilecek potansiyele sahip güçlü bir ülkedir. AB'de ekonomik olarak lider olan Almanya, nükleer silahlara sahip Fransa'yla kol kola askeri lider olarak öne çıkacaktır. Özellikle bu gücünü, savaş için değil Avrupa'nın savunma ve güvenliği için, ilaveten NATO'yla birlikte dünya barışı için kullanması durumunda Rusya'nın Avrupa'yı kapsayan bir imparatorluk yaratma hedefini engelleyebilecek en önemli güç olacaktır. Bu bağlamda, Rusya saldırgan tutumuna, en azından şimdilik Ukrayna'nın Donbas bölgesinin işgali ile nokta koyabilir. Ancak yayılcı aklı, yeniden bir toparlanmayı müteakip, tekrar faaliyete geçerek özellikle Moldova'ya, gelişmelere göre NATO üyesi olmayan ve Kuzey Kutbundaki zengin kaynaklarla ilgili çıkar çatışmasına girdiği ülkeler olan Finlandiya'ya ve İsveç'e yöneltebilir.

AB ordusu fikrinde dalgalı tarihsel süreç ve AB'nin NATO/ABD ile ilişkileri perspektifiyle ab ordusunun kurulmasının sonuçları

AB Ordusu'nun kuruluşu Avrupa Birliği'nin, 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu adı altında ulus-üstü (supranational) bir karakterle kurulduğu tarihten 71 yıl sonra 2022 itibariyle onaylanmış ve 2025'te gerçekleşmesi planlanmıştır. Bu 71 yıllık süreç, kuruluş amacı güvenli bir Avrupa olmasına rağmen, temelde ekonomik ve siyasi birleşmeyi önceleyen AB'de savunma ve güvenlik konusunda dalgalı bir fikir çatışması şeklinde gelişmiştir. Şimdi bu dalgalı tarihi süreci bir hatırlayalım.

AKÇT'nin kurulmasında Fransa'nın temel amacı, İkinci Dünya Savaşı yıllarında ülkesini işgal eden Almanya'nın bir daha kendisi için tehdit oluşturmasını önleyecek bir kurumsal mekanizma oluşturma kaygısıydı (İnat ve Cicioğlu 2020, 338-339). Buradan hareketle, her ne kadar AB ekonomik temelli kurulmuş olsa da bir güvenlik projesiydi ve gerçekte asıl amacı "kolektif güvenlik" tesis etmektir. Bu amaçla Fransız siyasetçi Rene Pleven tarafından, ortak bir AB Ordusu kurulması fikriyle Avrupa Savunma Topluluğu Antlaşması (AST) kurulması çalışması yapılmıştır. AST'nin asıl amacı, Almanya'nın Fransa liderliğindeki bir AB Ordusu çatısı altında kontrol altına alınması, ikinci amacı ise Avrupa'da konuşlanmış ABD Silahlı Kuvvetlerini kısmen tamamlayabilecek, gerektiğinde bu gücün yerine geçebilecek bir Avrupa Silahlı Gücü oluşturmaktır (Göksu 2021, 19).

Avrupa içinde savunma ve güvenlik iş birliği çalışmalarının başlangıç antlaşması Fransa ve İngiltere tarafından olası bir Almanya tehdidine karşı imzalanan 4 Mart 1947 tarihli Dunkirk Antlaşması olmuştur. Şubat 1948 tarihinde Sovyetler Birliği'nin Avrupa'daki işgalleri sonucu tehdidin kaynağının Almanya yerine Rusya'ya dönüşmesiyle, 4 Mart 1948 tarihinde Fransa, Birleşik Krallık, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda arasında Dunkirk Antlaşmasını baz alan Brüksel Antlaşması imzalanmıştır. 17 Mart 1948 tarihinde bu antlaşma "Batı Avrupa Birliği'nin (BAB) kurucu antlaşmasına dönüşmüştür. Bu antlaşmaya göre, bahse konu beş devlet silahlı saldırıya uğradıkları takdirde, diğerleri her türlü vasıta ile onun yardımına gideceklerdi. (Türközü 2021, 61-62).

Sovyet yayılmacılığına karşı, 4 Nisan 1949 tarihinde, ABD, Kanada, Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç ve Portekiz'in Brüksel Antlaşması taraftarı ülkelerle birlikte Washington Anlaşması ile NATO, tarihte varlığını en uzun sürdürebilen ve başarılı bir şekilde kurumsallaşabilen bir ittifak olarak kurulmuştur. Aralık 1950'de Brüksel Antlaşmasına taraf olan ülkeler Batı Avrupa Savunma Grubunun sorumluluklarını NATO'ya devretmiştir. Böylece NATO Batı Avrupa'nın güvenliğinin de sorumlusu olmuştur (Göksu 2021, 21).

1954 yılında Batı Almanya ve İtalya'nın da katılımıyla BAB genişlemiştir. BAB'ın amaçları; NATO ittifakı Avrupa kanadının güçlendirilmesini sağlamak, Avrupa'nın bütünleşme sürecine yeni bir boyut kazandırmak, NATO çerçevesinde Atlantik ötesi ilişkilerde görülen stratejik ve politik nitelikteki güçlükleri çözmek, NATO'nun savunma ile ilgili faaliyetlerine katılmayan Fransa'yı Avrupa Savunma İş Birliğine dahil edebilmektir (Türközü 2021, 96).

1961 yılında Fransız Diplomat Christian Fouchet tarafından Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'nin himayesinde Fouchet planı hazırlanarak AKÇT ülkelerine teklif olarak sunulmuştur. Planın amacı, Büyük Britanya'yı dışlayarak Avrupa Savunma Politikalarında ABD etkisini azaltmaktır. Bağımsız Batı Avrupa savunma politikası yaratmayı amaçlayan Plan, Fransız-Alman müşterek hegemonyası ile NATO'nun varlığı için tehdit algısı oluşturmuş ve reddedilmiştir. Avrupa Bütünleşmesinin güvenlik boyutunda yapılan tartışmalar, Avrupa'nın ABD gücünü dengelemesi gerektiğini savunan ülkeler için "Euro-Gaullis" tezi, Avrupa'nın dünya siyasetinde ABD ile birlikte olması gerektiğini savunan ülkeler için ise "Euro-Atlantic" tezinin türetilmesini sağlamıştır. Her iki teze göre de Avrupa Belçikalı Siyasetçi Mark Eyskens'in söylemiyle: "ekonomik bir dev, politik bir cüce, askeri bir solucandır." (Göksu 2021, 26-27)

1973 yılında Helsinki'de Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Konferansı (AGİK) gerçekleştirilmiştir. 1 Ağustos 1975 tarihinde ABD, Kanada ve otuz üç Avrupa ülkesi arasında Helsinki Nihai Senedi imzalanmıştır. Senette güvenliğin siyasi, askeri, insani ve iktisadi-çevresel olmak üzere üç boyutlu bir yapı olduğu belirtilmiştir. Bu yapı, 1994 Budapeşte zirvesinde uluslararası bir kuruluşa dönüşerek Avrupa Güvenlik İş Birliği Teşkilatı (AGİT) adını almıştır.

1992 Maastrich Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Avrupa Birliği adını almış ve üç sütunlu bir teşkilata dönüşmüştür: "Avrupa Topluluğu", "Güvenlik ve Adalet İş Birliği" ve "Ortak Dış ve Güvenlik Politikası". Avrupa Birliğinin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası oluşturmasındaki temel amacı uluslararası güvenliğe katkı sunmak, barışın korunmasını sağlamak, temel hak ve özgürlüklerin geliştirilerek hukukun üstünlüğünü tesis etmek ve AB içerisinde iş birliğine katkı sunmaktır (Göksu 2021, 35). 1 Mart 1992-14 Aralık 1995 Bosna Savaşı ve 28 Şubat 1998-10 Haziran 1999 Kosova Savaşlarında Avrupa'nın dışışleri ve güvenlik politikalarında ABD bağımlılığına mahkûm olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. AB her iki savaşta oldukça ürkek ve yavaş hareket etmiştir. Savaşı ABD ve NATO bitirmiştir. Ancak, Kosova Savaşı sırasında ABD'li askeri yetkililerin uydu görüntülerini diğer NATO ülkeleriyle paylaşmaması AB'nin NATO çizgisi dışında bağımsız bir güvenlik modeli geliştirmesi gerektiğine olan inancı artırmıştır. Bunun üzerine, Fransa-Britanya

arasında imzalanan 4 Aralık 1998 Saint Malo Deklarasyonu ile Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası duyurulmuştur. Ancak burada dikkate değer olan; İngiltere'nin amacı NATO'nun görev ve sorumluluklarını çığnmeden Avrupa'nın sivil kriz yönetimine dair kabiliyetini geliştirmek iken, Fransa'nın amacı müstakil askeri operasyonlar yürütebilecek kabiliyete sahip, NATO'dan farklılaşmış, özerk bir AB Ordusu kurmaktır (Göksu 2021, 36).

Özerk AB Ordusu fikrine karşı 1997-2001 arasında ABD Dışişleri Bakanlığı görevini yürüten Madeleine Albright'ın St. Malo Zirvesi'nin hemen ardından NATO-AB ilişkilerine dair; İttifakın karar alma mekanizmalarından ayrışmaması, Avrupa savunma yeteneği geliştirilirken NATO'nun sahip olduğu imkân ve kabiliyetlerin kopyalanmaması, dolayısıyla ikilik yaratılmaması ve AB üyesi olmayan NATO üyelerine ayrımcılık yapmaktan kaçınılmasına yönelik çekincelerini dile getirmiştir (Açıkmeşe ve Dizdaroğlu 2014, 134).

Maastricht Antlaşmasında önemli değişiklikler yapan Amsterdam Antlaşması 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe girmiştir. Amsterdam Antlaşmasına, BAB'ın 1992 yılında Batı Avrupa Birliği Konseyi tarafından kabul edilen "hangi koşullar altında askeri birliklerin konuşlandırılması gerektiğini" ortaya koyan Petersberg Görevleri de eklenmiştir. Bu misyonlar; insani misyonlar, barış misyonları, kurtarma görevleri, barışı sağlama, çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimi gibi faaliyetleri içerir. Maastricht Antlaşmasıyla Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) ismini almıştır.

2003 Berlin Plus Antlaşmasıyla; AB'ye AB tarafından yürütülecek kriz yönetimi ve barış inşası operasyonlarında NATO imkân ve kabiliyetlerinden yararlanma, NATO Avrupa Müttefik Kuvvetler Yüksek Karargahı'nın (DSACEUR-Deputy Supreme Allied Commander Europe) AB Operasyonlarında kullanılabilmesi izni ve NATO-AB arasında askeri ihtiyaçların giderilmesi ve idari kapasitenin arttırılabilmesi için karşılıklı yasal düzenlemelerin yapılması mümkün olabilmıştır. AB, ilk kez NATO imkân ve kabiliyetlerini kullanarak Makedonya'da 2003 Aralık'ta Concordia Operasyonunu ve müteakiben 2004 yılında Bosna Hersek'te EUFOR Althea operasyonunun gerçekleştirilmiştir (Göksu 2021, 39).

Avrupa Güvenlik Konseyi, 2003 yılında "Daha iyi bir dünya, güvenli bir Avrupa" sloganıyla Ortak Dışişleri ve Savunma Politikasına kuramsal bir çerçeve sağlamak için Avrupa Güvenlik Stratejisini kabul etmiştir.

2007 yılında imzalanan ve 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşmasında Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının (AGSP) adı Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası (ODGP) olarak değiştirilmiştir. Lizbon Antlaşması ile ODGP'nin kapsamına Petersberg Görevleri de ilave edilerek ortak

silahsızlanma, askeri danışmanlık ve destek görevleri, çatışmalardan korunma görevleri ve çatışma sonrası barışın tesisi görevleri dahil edilmiş ve AB dışındaki üçüncü ülkelere kendi topraklarında terörle mücadelede yardımcı olunması öngörülmüştür. (Göksu 2021, 48).

Avrupa Komisyon Başkanı Jean-Claude Juncker 2015 tarihinde AB Ordusu kurulması için çağrı yapmıştır. Juncker'a göre "AB Rusya ve diğer tehditlere karşı caydırıcı olması ve dünyadaki konumunu güçlendirmesi için, kendine ait bir orduya ihtiyaç duymaktadır." Alman Savunma Bakanı Ursula von der Leyen de Juncker'in çağrısını memnuniyetle karşıladıklarını belirtmiş ve "Avrupalılar olarak geleceğimiz AB Ordusuyla bir yerde olacaktır." demiştir. Sert güç kullanılmasına karşı olan AB Ordusu karşıtları ise NATO'nun altını oyacağı gerekçesiyle, AB'ye daha büyük bir askeri rol verilmesine karşı çıkmaktadırlar (Çelik 2017, 208-209).

AB, 13 Kasım 2017'de imzalanan ve 7 Aralık 2017 tarihinde hayata geçirdiği Kalıcı Yapısal İş Birliği (PESCO-Permanent Structured Cooperation) Antlaşmasını savunma ve güvenliği için en önemli enstrüman olarak kabul edilmiştir. PESCO'nun kurulmasındaki temel amaç; ulusal ve çokuluslu misyon ve operasyonlarda üye ülkelerin ortak savunma becerilerinin ortak ve münferit bir yapıda olmasını sağlamaktır. Almanya Savunma Bakanı Ursula Von der Leyen, 23 Şubat 2019'da PESCO ile "gelişen tehditlere karşı Avrupa'nın askeri gücünü daha bağımsız bir hale getirmek için AB Ordusunun önünü açtıklarını" ifade etmiştir. Bir başka deyişle PESCO, AB Ordusuna giden yolda bir dönüm noktasıdır. NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg 29 Şubat 2019'da AB'nin bu çalışmalarını desteklediğini, bu gayretlerin NATO'ya katkıda bulunacağını, ancak AB'nin NATO'nun yerini almasının mümkün olmadığını, Avrupa'nın güvenliğinin NATO'ya ve Translantik iş birliğine bağlı olduğunu, NATO ile rekabet etmediği sürece bu girişimleri memnuniyetle karşılayacaklarını ifade etmiştir (Göksu 2021, 118).

Almanya ve Fransa güvenlik ve Dış Politikada daha fazla sorumluluk almak amacıyla 22 Ocak 2019'da Alman-Fransız İş Birliği ve Entegrasyon Anlaşması olarak da bilinen Aachen Dostluk Anlaşmasını imzalamıştır. Bu olay zamanın Almanya Başbakanı Angela Merkel tarafından "AB Ordusu oluşturmak için önemli bir adım" olarak açıklanmıştır. İki ülke bu anlaşmayla; Avrupa'nın askeri alanda etkinliğini, tutarlılığını ve güvenilirliğini geliştirmeye devam ederken, NATO ile eş güdümlü çalışarak ittifakı güçlendirmeyi taahhüt etmiştir (Göksu 2021, 121).

AB'nin savunma ve güvenlik konusundaki temel politik anlayışı, bunu güç siyaseti ile değil, müzakere ve iş birliği ile tesis etmek üzerine olmuştur. Ancak, AB'nin ekonomik ve siyasi olarak dünya üzerindeki konumu güçlendikçe, askeri

yeteneklerinin yetersizliği de sorgulanır olmuştur. ABD ise geleneksel olarak savunma ve güvenlik politikasını güç kullanımını destekleyen bir anlayış üzerine kurmuştur. Bu anlayışlarına rağmen ABD ve AB'nin NATO üzerinden yaklaşımı, birbirlerini tamamlayan tarzda yeteneklere sahip olma üzerine odaklanmıştır. Ancak; AB'nin Yugoslavya'nın parçalanması sürecinde Bosna ve Kosova savaşlarına müdahalede yetersizlikleri, ABD'nin AB'nin özellikle Almanya ve Fransa'nın başını çektiği grubun Avrupa Kimliği ile düşünerek karşı çıktığı Irak Harekatını gerçekleştirmesi, ABD'nin Afganistan'da ortağı olan AB ve diğer NATO ülkelerini bilgilendirmeden birliklerini çekmesi, Rusya'nın özellikle 2008'den başlayarak günümüzde Ukrayna ile süren yayılcı siyaseti, göç ve mülteci krizleri AB'nin AB ordusu fikrini alevlendirmiştir. AB Komisyon önceki Başkanı Jean-Claude Juncker 29 Şubat 2019'da Berlin'de düzenlenen bir toplantıda yaptığı konuşmada, ABD'ye Avrupa'nın güvenliğine verdiği katkıdan dolayı teşekkür ederken, ABD'nin uzun dönemde artık Avrupa'nın güvenliğini sağlamayı garanti etmediğini, bunu AB'nin uzun vadeli AB Ordusu kurma hedefi de dahil Avrupa Savunma Birliğine yönelik yeni bir yaklaşımla başarması gerektiğini vurgulayarak, özerk bir AB Ordusu fikrini yeniden gündeme getirmiştir (Göksu 2021, 117).

Ancak Fransa ve Almanya'nın AB Ordusu çağrısı birçok AB ülkesi tarafından, NATO'ya denk ya da alternatif bir Avrupa Savunması Planlaması ve komuta yapısının kurulmasının NATO'da var olan sistemin tekrarı (duplicating) ve gayret israfı olacağı gerekçesi ile pek rağbet görmemiştir. Ancak, Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı bir taraftan NATO içindeki ve NATO ile AB arasındaki safları sıklaştırırken AB ülkelerini de AB Ordusu kurulması konusunda birleştirmiştir.

AB, kabul edilen Güvenlik ve Savunma için Stratejik Pusulayla; faaliyet gösterdiği stratejik ortamın ve Birliğin karşı karşıya olduğu tehditler ile zorlukların ortak bir değerlendirmesini yaparak daha güçlü ve yetenekli bir "güvenlik sağlayıcısı" olmayı hedeflemektedir. Belge'de öne çıkan en önemli unsur "hızlı intikal kuvvetidir". Hızlı İntikal Kuvvetinin 5000 kişilik personelden teşkil edilmesi ve kara, hava ve deniz kuvvetlerinden oluşması kararlaştırılmıştır. Kuvvet 2025 itibarıyla kuruluşunu tamamlayarak, Askeri Planlama ve Komuta kapasitesiyle harekâta dönük olmayan bütün askeri görevleri planlayacak ve icra edebilecek, iki küçük ölçekli ve bir orta ölçekli harekâti sevk ve idare edebilecektir. 2030 itibarıyla ise ilave harekâti ve harekâti dışı görevleri planlayabilecek, sevk ve idare edebilecektir. AB'nin Stratejik Pusulası, Birliğin istihbarat analiz kapasitelerini artırmak, çok çeşitli hibrit tehditleri tespit etmek ve bunlara yanıt vermek, siber saldırılara daha iyi hazırlanmak ve yanıt vermek için bir AB Siber Savunma Politikası oluşturmak

ve bir deniz güvenliği aktörü olarak AB'nin rolünü güçlendirmek gibi hedefleri içermektedir (A Strategic Compass 2022).

Teşkiline karar verilen “Avrupa Hızlı İntikal Kuvvetinin” teşkilat yapısı henüz açıklanmamıştır. Ancak 5000 kişilik personel yapısından yola çıkarak, bu birliğin Tugay seviyesinde Çok Yüksek Hazırlık Seviyeli Müşterek Görev Kuvveti- *Very High Readiness Joint Task Force* (VJTF) olabileceğini değerlendirebiliriz. Küçük ölçekli bir birliğin taktik birlik olan Tugay, orta ölçekli birliğin ise operatif birlik olan Kolordu olabileceğini kabul edebiliriz. Dolayısıyla iki tugay ya da bir kolordudan müteşekkil bu birliklerin düşman bir bölgede bağımsız olarak görev yapmaları, düşmanın güç durumuna paralel olarak pek olası değildir. Ancak, Afganistan’daki gibi bir tahliye, kurtarma, intikal, belli bir bölgenin emniyetinin alınması, barışı koruma gibi görevlerde bulunabilirler.

AB Ordusuyla ilgili olarak en büyük sorun bu ordunun harekât yetkisinin kimde olacağı ve operasyon onayının nasıl verileceği hususudur. Bu onayın 27 üyenin oy birliği ile alınması beklenmektedir. Ancak üye devletlerin birçoğu dış politika konularında yetkilerini kaybetmek ya da paylaşmak istememekte, dünyanın belirli bölge ya da devletleri ile kurdukları ilişkileri sürdürme konundan taviz vermemektedir. Buna ilave olarak; zaten NATO’da da üye olan 18 devletin savunma politikalarında farklı ulusal görüşlerinin olması, savunma harcamalarının duplikasyonu anlamına gelen NATO’ya ilave olarak AB Ordusu için de kaynak ayrılacak olması AB içinde uzlaşmayı zorlaştırmaktadır. Bir başka deyişle ihtiyaç duyulması halinde AB Hükümetlerinin askeri güç kullanımı konusunda hemfikir olup olmayacakları temel sorun olacaktır.

AB ülkelerinin bir kısmı için de sorun alanlarından birisi, bağımsız bir AB Ordusunun komuta yapısının bir uzmanlık ve tecrübe gerektirmesi nedeniyle NATO’ya tahsis edilenin dışında ciddi sayıda uzman personelin görevlendirilmesini zorunlu kılması, bunun da ilave bir bütçe anlamına gelmesi, daha da önemlisi bunun sürdürülebilirliğinin güç olmasıdır.

AB ordusu-NATO ortak operasyonlarında en büyük sorun, karşılıklı üye olmayan devletlerin NATO standartlarına uygun silahlı kuvvetleri olmaması nedeniyle komuta ve kontrol sistemleri yönünden birlikte çalışabilirliğindeki güçlüklerdir. Bu anlamda etkin bir iş birliği için üye olmayan ülkelerin askeri eğitim programları, NATO standartlarını esas almalı ve tatbikatlar NATO birlikleriyle birleşik olarak icra edilmelidir. Bu ortaklığın bir başka katkısı; AB’nin NATO’ya göre üstün olan sivil yeteneklerinin, NATO’nun AB’ye göre üstün olan askeri yetenekleri ile birbirlerini tamamlayarak sinerji yaratabilecek olmasıdır. Burada dikkat edilmesi gereken, AB Ordusunun Avrupa’nın savunma ve güvenliğini Avrupalılaştırmaktan, bir başka deyişle NATO’suzlaştırmaktan kaçınması gereğidir. Bunun için her bir örgütün bağımsız kullanımları ile ortak

kullanımları hususu belirli kriterlere ve esaslara bağlanmalıdır. Bu kapsamda her iki örgüt birbirlerinin imkân ve kabiliyetlerini kopyalamak yerine tamamlayıcı olmalı, ortak operasyonlarda her birinin yeteneklerine uygun bir görev dağılımı yapılması esas alınmalıdır. Öte yandan AB Ordusu, ABD çıkarlarına ve NATO hedeflerine uygun olarak koordineli kullanıldığında, ABD ya da NATO'nun aynı anda birden çok cepheye angaje olması durumunda, cephelerin paylaşımı mümkün olabilecektir, bu da hasımlar karşısında inisiyatif, üstünlük ve caydırıcılık sağlayacaktır.

AB Ordusu projesi gerçekleştiğinde, Avrupa-Atlantik coğrafyasındaki ortak üyelerin sayısı ve ortak çıkarları açısından NATO-AB Stratejik ortaklığına kuvvet çarpanı etkisi yapacaktır. Çünkü 27 AB Üyesinin 21'i aynı zamanda NATO üyesidir. NATO'nun da 30 Üyesinden ABD ve Kanada haricindekiler Avrupalıdır. AB'nin diğer üyelerinden Avusturya, Finlandiya, İrlanda, İsveç ve Malta NATO Barış İçin Ortaklık (BİO) programında ortak ülkelerdir. İlâveten Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı sonrası Rusya'nın nükleer silah kullanma tehditleri altında Finlandiya ve İsveç NATO'ya katılma konusunu değerlendirmektedirler. Ancak böyle bir ordunun kuvvet çarpanı olabilmesi için sadece 5000 kişilik bir güç yeterli değildir. Buna ilave olarak; ortak ve daimî bir karargahla etkin bir emir komuta sisteminin barıştan itibaren kurulması, her ülkenin kendi silahlı kuvvetlerini NATO standartlarında yeterliliğe ulaştırması ve ortak karar verildiğinde gereği kadar ulusal kuvveti AB Komutanlığı emrine vermesi gerekir. Bu da yukarıda belirtildiği şekilde, AB'nin hem NATO'ya hem de AB Ordusu Komutanlığına kaynak aktarımı yapmasını, dolayısıyla çok ciddi bir bütçenin tahsisini gerektirir. Bu anlamda gerek stratejik karar güçlüğü gerekse ekonomik güçlük, NATO'dan ayrı ve NATO'ya denk olmayan, ancak NATO'yu tamamlayan bir AB Ordusu kurulmasını daha rasyonel kılmaktadır.

Sonuç

AB-ABD-NATO ilişkilerinde zaman zaman fikir ayrılıklarına sebep olan çatlaklar oluşmuştur. Bunun en büyük sebebi ise bazen ABD'nin, bazen de AB'nin çıkarlarının kesişmemesi nedeniyle aynı düzlemde ortak bir anlayışta birleşmemeleri, bazen de egemenliklerinin bir göstergesi olarak bağımsız hareket etmek istemeleridir. Soğuk Savaşın bitmesinin ardından başta Fransa ve Almanya olmak üzere bazı Avrupa Devletleri, AB'nin NATO'ya ve ABD'ye karşı askeri anlamda stratejik olarak özerk olması gayreti içine girmişlerdir. Özellikle AB içindeki asıl domine eden güçler olan Fransa ve Almanya'nın tarihten gelen lider devlet olma özellikleri onların AB'nin kendi fikrinin olması ve kendi özgür iradesi ile harekât yapabilmesi arzusunun dışı vurularına sebep olmaktadır. Ahmet Taner Göksu'ya göre bunu daha da alevlendiren bir olay da Donald

Trump'ın ABD Başkanı iken NATO'dan küçültücü bir ifadeyle "modası geçmiş bir örgüt", AB'yi ise savunma harcamalarında NATO'ya gerekli katkıyı sunmayan "düşman" olarak nitelemesi olmuştur (Göksu 2021, 100). Her ne kadar Trump daha sonra söylemini değiştirse de gelecekte de benzer liderler ulus-üstü örgütlere ve onların savunduğu güvenlik sistemine zarar verebilirler. Buna ilave olarak; özellikle Balkanlar'da çıkan krizler, 2003 Irak Savaşı sırasındaki fikir ayrılıkları, ABD'nin Afganistan'dan NATO üyelerine bilgi vermeden aniden çekilmesi ve Rusya'nın Ukrayna'ya 2014 ve 2022 taarruzları ile devam eden süreç AB'nin stratejik özerklik çabalarını artırmıştır. Buna karşılık ABD, Avrupa'yı Rusya ile stratejik rekabetin merkezi olarak görmekte ve AB üyesi ortaklarından askeri potansiyellerini artırarak NATO müttefikine daha fazla katkıda bulunmalarını istemektedir.

Bu anlamda, Avrupa'ya yapılacak bir saldırıya NATO'nun ve onun asıl gücü ABD'nin ihtiyaç duyulan müdahaleyi yapıp yapmayacağı konusu Avrupa'da endişe yaratmaktadır. Daha da kötüsü bir gün ABD gücünü Avrupa'ya düşmanca yöneltirse, NATO da devre dışı kalacağından AB nasıl bir hareket tarzı seçecektir? Bu durum belki yakın geleceğin konusu değildir, ancak AB'nin aklının bir köşesinde sürekli yer bulmalıdır.

AB'nin kendi savunmasını tek başına yapabilmesini belirleyebilecek en önemli diğer bir kriter de nükleer silah başlığı yeteneği durumudur. Soğuk Savaş'tan sonraki süreçte her ne kadar bölgesel savaşlar olsa da büyük devletler birbirleriyle savaşmaktan kaçınmış, onun yerine silahlanarak, özellikle nükleer silahlar vasıtasıyla caydırıcılıklarını artırmışlardır. Zira Ulusal güvenliğin sağlam bir zemin bulabilmesi, caydırıcılığını kullanma yeteneği ile doğru orantılıdır. Günümüzde devletler arasındaki en önemli caydırıcı yetenek nükleer silahlardır ve bu durum gelecek on yıllarda da değişmeyecektir. Nükleer silah sayılarına baktığımızda; ABD'nin 5550, Rusya Federasyonu'nun 6255, Çin'in 350, AB ülkelerinden Fransa'nın 290, Avrupa'ya olası bir saldırıda mutlaka pozisyon alması beklenen İngiltere'nin 225 nükleer başlığı vardır (The Power Atlas 2022). Bu gözle, AB'nin özellikle Rusya ve bir gün Trump ötesi bir liderle AB'ni hasım gören bir ABD'ye karşı güvende olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu durum dikkate alındığında ortaya iki sonuç çıkmaktadır: Sadece nükleer silahlar dikkate alındığında bile AB Ordusu Rusya'ya karşı caydırıcı bir güç olamayacaktır. Onun için mutlaka NATO ve ABD ile ittifak içinde olmak durumundadır. Ancak çok kutuplu bir dünyada ABD, Rusya ve Çin gibi güçlerin her birini hasım olarak görmesi durumuna hazırlanmak istiyorsa en az onlar kadar güçlü, çok sayıda nükleer silaha sahip olan büyük bir ordu kurmak zorundadır. Bu ise gerek ekonomik anlamda gerekse uluslararası politik arenada mümkün olamayacak bir hayaldir.

Genel anlamda, Avrupa'nın kendi güvenliğine yönelik tehditlere karşı bir savunma kalkanı yaratabilmek amacıyla, kendi karargahına sahip, bağımsız harekât yapabilen bir AB Ordusu kurulması fikri dünyanın değişken siyaseti ortamında kendine yer bulmaktadır. Bu kapsamda, Rusya'nın Ukrayna'ya taarruzlarıyla Avrupa duvarlarına koçbaşı gibi dayanması AB Ordusu yaratılmasının önünü açmıştır. Avrupa Ukrayna'yı Rusya'ya karşı savunma ve güvenliğinin kırmızı hattı olarak görmüştür. Bunun sonucunda Ukrayna'ya askeri birlik olarak katkıda bulunamasa da kuvvet çarpanı olan hava savunma, tanksavar vb. ağır silah desteğinde bulunmaktadır. Stratejik pusulayla kurulması kabul edilen "Hızlı Reaksiyon Kuvveti" ise nerdeyse sembolik bir birliktir. Bu birlik belki; organize suçlar, insan kaçakçılığı, sınır güvenliği ve mülteci akını gibi iç güvenlik konularındaki mücadelelere ve barışı koruma hareketlerine katkıda bulunabilir. Ancak, düşman bir ortamda tek başına savaşamaz. Bununla birlikte, özellikle Almanya'nın stratejik akli ve silahlı kuvvetlerini savaşçı bir yapıya kavuşturma hedefiyle silahlı kuvvetlerini yeniden ayağa kaldırma gayreti, AB Ordusu adına dev bir jeopolitik adımdır. Bu adım, aynı zamanda Brexit sonrası diğer üye devletlerin Birlik içinde kenetlenmesini ve Avrupa Bütünleşmesinin coğrafyanın tamamını kapsamını sağlayabilir. Bu hedef ekseninde barıştan itibaren teşkil edilecek yetkin bir karargâhın koordinesinde bütün üye ülkelerin katılımıyla kurulacak bir AB Ordusu, Rusya ve Çin, hatta yeri geldiğinde ABD karşısında AB'yi stratejik bir askeri oyun kurucusu yapacaktır. Burada önemli olan husus Avrupa'nın ekonomik ve siyasi bir birlik olmasını isteyip, askeri bir birlik olmasını ve Avrupa'nın silahlandırılmasını istemeyen Birlik Üyelerinin ikna edilebilmesi, savunma ve güvenlikle alınması gereken kararların daha hızlı ve rasyonel olarak alınmasını sağlayacak bir karar mekanizmasının kurulmasıdır.

Şimdi en başta sorduğumuz soruya dönelim: AB kendi egemenliği için mutlaka askeri bir güç oluşturmalıdır. Ancak, kurulacak ve Dünya arenasında bir oyun kurucu olarak yerini alabilecek AB Ordusu AB'nde aşırı özgüven yaratmamalıdır. Çünkü ne kadar caydırıcı niteliğe sahip bir oyun kurucu olursa olsun bu ordu küresel tehditlere karşı ve Rusya'ya karşı tek başına kafa tutabilecek ve kendisini savunabilecek güce sahip olamayacaktır. Bu nedenle AB Ordusunun teşkilinde temel amaç, NATO çerçevesinde Batı'nın bütünlüğüne zarar vererek jeopolitik açıdan zayıflatacak bir oluşum yerine, birbirini tamamlayan yetenekler geliştirmek, bağımsız ve ortak görevlerle ilgili temel esaslar ve görev dağılımı belirlemek olmalıdır. Bu amaçla AB, NATO'ya da güvenmek zorundadır; NATO ile ve onun en büyük gücü ABD ile stratejik ilişkilerini ve iş birliğini geliştirerek, askeri yatırımlarını ve güçlenmesini NATO içinde ve NATO ile koordineli olarak gerçekleştirmelidir. En önemlisi de gücünü

kendi üyesi olmayan NATO üyesi ülkelere karşı kullanmamalıdır. Tabii ki güven karşılıklı bir duygudur. ABD ve NATO'nun da tutum ve politikaları ile üyelerine ve müttefiklerine bu güveni vermesi elzemdir. AB ve NATO'nun eğilip bükülemeyecek olan bu güç birliği, Avrupa Birliğinin savunulmasına yapacağı katkılarının yanında, ortaya koyacağı caydırıcı etkiyle tüm dünyada barışın ve istikrarın sürdürülmesinin sembolü olacaktır.

Kaynakça

- A Strategic Compass for Security and Defence. 2022. 24 Mart. https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence-1_en (erişim 15 Nisan 2022)
- Akal, D. 2022. "Rusya'nın Ukrayna'yı İşgaliyle Almanya AB'nin Lider Askeri Gücü mü Olacak?" 01 Mart. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60569415> (erişim 12 Nisan 2022)
- Akgül Açıkmeşe, S. ve Dizdaroğlu, C. 2014. "NATO-AB İlişkilerinde İş Birliği ve Çatışma Dinamikleri." *Uluslararası İlişkiler*, 10(40) (Kış): 131-163.
- Alatlı, A. Tarih yok. "Batiya Yön Veren Metinler Cilt 3 Aydınlanma Devrim Dalgası 1689-1815. İfadelerini Mevzuatta Bulan Devrim Teorileri, Fransız Vatandaşlarının Talep Ettikleri Özgürlükler Nelerdir?". <https://dusuncetarihi.kapadokya.edu.tr/makale/insan-ve-yurttas-haklari-bildirisi-1789.html> (erişim 28 Mart 2022)
- Çelik, Ü. 2017. "AB'nin Küresel Stratejisi ve AB Ordusu Tartışması: EURO Politika, Brexit Sonrası Birleşik Krallık ve AB'nin Geleceği." *Euro Politika Özel Sayı*:205-217.
- Göksu, A.T. 2021. *Avrupa Birliği ve Güvenlik Politikaları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- İnat, K. ve Cicioğlu, F. 2020. "Avrupa Birliği." *Uluslararası İlişkilere Giriş Tarih, Teori, Kavram ve Konular*. Der. Kardaş, Ş. ve Balcı, A. İstanbul: Küre Yayınları: 641-654.
- Karabulut, B. 2015. *Güvenlik, Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek*. Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi:II, Ankara: Barış Kitabevi.
- Kardaş, T. 2020. "Güvenlik". *Uluslararası İlişkilere Giriş Tarih, Teori, Kavram ve Konular*. Der. Kardaş, Ş. ve Balcı, A. İstanbul: Küre Yayınları: 337-349.
- Morkva, V. 2021. "Rusya'nın 2014 İlhakı Sonrası Kırım'da Kırım Tatar Halkının Durumu." *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/Journal of Turkish World Studies* 21/2. Kış-Winter: 375-397.
- Şahin, G. 2021. "Önsöz ve Teşekkür." *Güvenlik Teorileri ve Bölgesel Tehdit Analizleri*. Der., Güngör, Ş. İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları: V
- Tarısever, O. F. 2022. "Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali ve Olası Senaryolar." *Kriter Dergi* 6(67).
- The Power Atlas. 2022. Military. <https://ecfr.eu/special/power-atlas/military/>. Erişildi: 10 Nisan 2022.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Tarih yok. Tebliğ. <https://sozluk.gov.tr/>. Erişildi: 28 Mart 2022.

Türközü, F. 2021. *NATO'nun Değişimi ve Avrupa'nın Güvenliği*. İzmir: Janus Publish House Yayınları.

© 2022. This work is licensed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).